

LA TRAPA DE S'ARRACÓ

I. NOTES DISPERSES

1. — *Popularitat de la Trapa.*

La Trapa establerta a Catalunya gaudí al segle dinovè d'una popularitat immensa. Una allau mai vista de postulants acudia a les seves portes atreta per la fama de santetat de vida dels seus monjos, fama ben fundada i merescuda. No de bades la nostra Trapa fou el monestir més observant de tota Europa aquell segle.

El fenomen ascètic, fruit del romanticisme, ha estat curadament estudiat per E. Fort i Cogul amb rigor implacable.¹

Els primers abats saberen correspondre a l'anomenada amb el que avui en diriem una campanya publicitària a través de l'edició de llibres, opuscles, goigs i estampes, espargits a tot vent. A continuació donam notícia d'edicions coetànies que es repartiren per Mallorca, i d'altres posteriors fruit de la pietat popular.

LLIBRES I OPUSCLES.

1. — *Compendio de los ejercicios y obligaciones de los monges cistercienses de Ntra. Sra. de la Trapa.* Zaragoza, Francisco Magallón, 1796.

2. — *Compendio de los ejercicios y obligaciones de los monges cistercienses de N. Señora de la Trapa; con una noticia exacta de su expulsión, establecimiento de Valle-Santa en el cantón de Friburgo, y fundación en España...* Madrid, Imprenta de Sancha, 1797.

3. — *Compendio de los ejercicios y obligaciones de los Monges Cistercienses de N. S. de la Trapa.* Vich, Dorca, 1802.

¹ E. FORT I COGUL. *La Trapa als Països Catalans.* "Stvdia Monastica" 15 (1973) 365-406; 16 (1974) 135-180; 17 (1975) 29-72, 331-375.

La primera i segona edició foren costejades per el comte de Fuentes. A Mallorca hem vist exemplars de la segona edició.

4. — *Carta de un hijo a su madre sobre su conversión y profesión en el monasterio de la Trapa de santa Susana en Aragón, en la que después de una suscita relación de los ejercicios cotidianos de aquel austerísimo Instituto, se ve uno de aquellos raros ejemplos, que muestran con evidencia la fuerza irresistible de la gracia sobre un corazón corrompido.* Madrid, Librería de Raur, 1801.

Opuscle "vocacional" ampliament difós.

El *Compendio* és de caire didàctic. Servia com a llibre de text per a la formació del monjo, especialment del novici. No fou una obra d'ús intern, com pot semblar, si no que fou esventat a tot arreu, juntament amb la *Carta*, per tal de recaptar vocacions.

GOIGS.

5. — *Responsorium in honorem beati Petri Principis Apostolorum.*

"El impreso (en doble hoja, indudablemente) contenía un grabado de San Pedro con un gallo sobre un tronco secundario de árbol, y una barca de vela en el mar que aparece al fondo. A ambos lados de su figura las palabras ya vistas en latín. Siguen ocho cuartetos latinos — estrofas de carácter penitencial —, más otra que sirve de estribillo a cada una de ellas. Se añade una antífona y una oración".

A continuació es consignen les indulgències a "Este Responso que se halla en un Breviario Romano en la hospedería² de los Monges de la Trapa de Mallorca", amb una certificació de "Fray Ramón Gutiérrez, Monge profeso, Presbítero y Presidente del Desierto de San José".³

6. — *Décimas. En alabanza de María Santísima nuestra Señora de la Trapa, y a los Monjes del Monasterio del desierto de San José, en la isla de Mallorca.* Palma, Imprenta de Ventura Villalonga, s. d. 1 f. 19,5 x 29 cm.

² L'hostatgeria de la Trapa queda documentada per aquest goig i per un inventari de 1828 a on es citen: "más dos sillas y dos mesas de la ospedería". B. GUASP. *Hubo jerónimos y trapenses en Mallorca. Siglos XV y XIX. — Ascetismo eremítico.* Palma de Mallorca 1967, p. 135.

³ B. GUASP. *Algo sobre la extinguida Trapa de Andratx.* "Semana Santa en Mallorca" 1970, reproduït a *Tardanes. Rims i prosa*, Ciutat de Mallorca 1971, p. 125-127. Guasp pogué prendre aquestes notes de l'exemplar fraccionat de Tomàs Ripoll, llibreter antiquari, el desembre de 1969. Les recerques fetes a l'arxiu de la Llibreria Antiquària Ripoll i les crides a "Amics dels Goigs" (n.º 32, desembre 1979) i "Serra d'Or" (gener 1980, p. 6) per tal de consultar-lo han estat infructuoses.

Imprès "a solicitud de un Devoto", i atribuït a Nicolau Campaner, protector de la Trapa mallorquina. Reproduït fragmentàriament per Antoni Furió i Pedro Blanco Trías.⁴

L'impremta de Bonaventura Villalonga funcionà des de 1804 a 1854.⁵

7. — *Alabanzas a María Santísima Nuestra Señora de la Trapa y a los monjes del Monasterio del Desierto de San José, en la isla de Mallorca. Palma*, Imp. Guasp, s. d. [1920]. 1 f., 21,5 x 31,5 cm.

Segona edició de l'anterior, editat per Mn. Josep Espases, rector de S'Arracó. Porta a la capçalera la xilografia de l'impremta Guasp.

Reproduït per Munar,⁶ Guasp⁷ i al periòdic "París-Baleares".⁸

ESTAMPES.

8. — *N.ª S.ª de la Trapa de España*. Gravat 27,5 x 37 cm.

Gravada per Francisco Jordán i impresa probablement a Barcelona, a càrrec del senyor Francesc Papiol, protector dels trapencs. S'imprimí quan la Trapa residia a Poblet, essent superior fra Geràsım d'Alcàntara, el que més endavant seria el primer abat.⁹

Els monjos repartiren aquesta bellíssima estampa per Mallorca, la qual adesiara es pot trobar a cases particulars i a col·leccions, com la de La Real, la de Llorenç Moyà Gilabert de la Portella, de Binissalem, etc.

9. — *N. S. de la Trapa*. Xilografia de la impremta Guasp. 5 x 7 cm.¹⁰

Es repartia per tots els pobles el dia de Cap d'Any a l'ofici al donar els patrons als feels.¹¹ Se'n feren múltiples edicions. Una d'elles amb orla (6 x 9) i la llegenda *Parroquia de S'Arracó*.

⁴ ANTONIO FURIÓ. *Panorama óptico-histórico-artístico de las Islas Baleares*. Palma 1840, p. 112. — PEDRO BLANCO TRIÁS. *Los hijos de S. Bernardo en Mallorca. II. — Nuestra Señora de la Trapa*. "Cisterciom" 27 (1953) 115-119.

⁵ JOAQUÍN M.ª BOVER DE ROSSELLÓ. *Imprentas de las Islas Baleares*. Palma 1862, p. 18.

⁶ *Santuario de Ntra. Sra. de la Trapa*. "Lluch" 537 (1965) 331, existeix separata; *Los santuarios marianos de Mallorca*. Palma 1968, p. 192.

⁷ *Existió una Trapa en Mallorca en la histórica costa de la Palomera. — Unos artículos*. Palma 1966, p. 75, vg. les reserves de E. Fort i Cogul a "Studia Monastica" 9 (1967) 399-400; *Hubo...* p. 145.

⁸ n.º 264 (1979) 10.

⁹ E. FORT I COGUL. *La Trapa* 15 p. 505; MUNAR. *Santuario*. p. 333.

¹⁰ *Colección de xilografías mallorquinas de la Imprenta Guasp*. Palma de Mallorca 1950, vol. 1, p. 168 n.º 429.

¹¹ MUNAR. *Santuario*. p. 333.

10. — *Ntra. Sra. de la Trapa. Parroquia de S'Arracó*. Litografia. 30 x 40 cm.

Editada per Mn. Sebastià Sastre, rector de S'Arracó l'any 1951.¹² Reproduïda per Munar,¹³ Guasp¹⁴ i Rullán.¹⁵ Se'n feren edicions en format reduït (7 x 13) com la de 1962: *Nuestra Señora de la Trapa. Parroquia de S'Arracó. | Recuerdo de la Concentración Infantil celebrada en S'Arracó la tarde del 15 de marzo de 1962...*¹⁶

2. — *Notícia sobre els monjos.*

Joan Bautista Ensenyat,¹⁷ Guasp, Munar, Mauro Matthei,¹⁸ i Fort i Cogul¹⁹ ens han tramès diverses notícies sobre la personalitat i identificació d'alguns monjos. Com a complement hi podem afegir les següents notes.

RAFAEL ROSSELLÓ "PARRÚS".

Per un curiós i rar romanç²⁰ sabem que era llec i natural de Porreres. La identificació com a trapenc de S'Arracó ha estat feta per els seus familiars i Maria Barceló i Crespí.

Rafael "Parrús" "*en una celda vivía / solo, allá en la Merced*" en amistançament amb Na Cecília. Morí assassinat i trossejat segons sem-

¹² MUNAR. *Santuario*. p. 334.

¹³ *Santuario*. p. 335; *Santuarios*. p. 185.

¹⁴ *Hubo*. p. 105; *Existió*. p. 41.

¹⁵ PEDRO A. RULLÁN FERRER. *Don Antonio Ferrandell y Verí, fundador de S'Arracó. Discurso biográfico pronunciado por D. ... en el solemne homenaje que el pueblo de S'Arracó tributó a su fundador con motivo del III Centenario de su nacimiento. 1651-1951*. Palma de Mallorca 1057.

¹⁶ Sobre l'acte religiós vg. *Concentración infantil en S'Arracó*. "Boletín del V Congreso Eucarístico Comarcal. Andraitx" 4 (1962) s. p.; L'estampa també es reproduí a dit butlletí n.º 3 (1962) 1.

¹⁷ *Historia de la Baronía de los Señores Obispos de Barcelona en Mallorca*. Palma 1919-1920. Dóna les biografies de Pere Antelm Juan i Rosselló, fra Aleandro, d'Andratx; i Gabriel Mir, fra Gabriel de la Clota, "es frare des pà", de S'Arracó.

¹⁸ *Fray Bernardo Sotomayor, primer monje trapense chileno 1779-1829*. "Yermo" 1 (1963) 91-106; 2 (1963) 193-221; 3 (1963) 318-350. Dóna testimonis de Francesc Moll, fra Dositeu, ampliament divulgats per Guasp.

¹⁹ E. FORT I COGUL. *La Trapa* ens dóna per deducció la nòmina quasi completa dels monjos que vingueren l'any 1810.

²⁰ M.[ATEU] BORRÀS. *Horroroso crimen descubierto en la noche del 1 al 2 de Julio de 1884, en el que se halló descuartizado Don Rafael Rosselló lego extrastrado, natural de Porreras*. Palma, Imp. de J. Colomar y Salas, s. d.

bla per un carnisser per qüestions passionals la nit del primer al dos de juliol de 1884.

BARTOMEU MONSERRAT I ADROVER, ERMITÀ MACARI DEL NOM DE MARIA.

Guasp en dona notícia a diverses publicacions.²¹ Més útils ens semblen les dades de Mn. Antoni Gili que donam tot seguit en extracte.

Neix el 2 d'octubre de 1799 a Can Basol de Felanitx, fill de Bartomeu i Antònia. Ingressa a la Trapa de S'Arracó i al partir aquesta se retira a Felanitx a casa seva per fer de pastor. Més endavant ingressa a l'ermita de Betlem d'Artà a on professa el 1 de maig de 1825. Hi mor el 7 de maig de 1881.²²

JAUME DURÁN I ROIG, FRA GUILLEM.

Monjo convers documentat per Guasp,²³ Munar²⁴ i citat per Fort i Cogul.²⁵ El 1970 Guasp publicà l'acte de defunció extreta de l'Arxiu Diocesà de Mallorca (*Difuntos de la Parroquial Iglesia de San Miguel desde 1824 hasta 1851*, f. 290). Era fill de Joan i Francesca i vivia a la Casa dels Venerables. Morí el 27 de març de 1851.²⁶

BASILI GARCIA RUBÍN Y SANTA CRUZ.

Apareix a relacions de monjos d'abans de 1810, any de l'arribada de la Trapa a Mallorca. Més endavant el 5 de març de 1835 signa a Saragossa estant una exposició adreçada a S. M., per tant cal incloure'l al catàleg de monjos de la Trapa mallorquina.²⁷

²¹ Existíó p. 51; *Fray Macario "El ermitaño obediente" (siglo XIX)*. "Semana Santa en Mallorca" 1956; *Algo sobre* s. p.

²² ANTONIO GILI FERRER. *Historia de la ermita de Betlem*. Mallorca, 1975. Les relacions entre els ermitans i la Trapa perduraren al llarg del temps. Quan la unió de les ermites de Betlem i Valldemossa (1895) per disconformitat certs ermitans sortiren i ingressaren a altres convents i monestirs, entre ells la Trapa. És el cas de Bernat Malondra, ermità Benet, de Muro; i Mateu Isern i Bibilioni, ermità Sebastià, de Consell. Vg. p. 44.

²³ *Hubo*. p. 133-135.

²⁴ *Santuario*. p. 90.

²⁵ *La Trapa*. 17 p. 350.

²⁶ *Algo sobre*. s. p.

²⁷ MANUEL REVUELTA GONZÁLEZ. *La exclaustación (1833-1840)*. Madrid, B.A.C., 1976, p. 56.

PIERRE DU SAINT CALVAIRE.

Just ha existit dins l'exaltada imaginació de Baltasar Porcel el qual a la narració no exempta de mèrits literaris *El monasterio perdido*^{28a} incorr en errors històrics. Segons dit autor fra Pierre fou el primer monjo difunt a Mallorca, en realitat el primer monjo que morí a la Trapa fou o bé l'abat Simeó Carracedo de Aguila o l'ancià fra Josep Ciury, convers, procedent de la Val-Sainte (Gruyère, cantó de Friburg, Suïssa).

ANTONI DE LA TRAPA.

Sempre ens ha intrigat comprovar com l'erudit Joaquim M.ª Bover de Rosselló li passà per malla el tema de la Trapa, ell que professà un interès i curiositat intel·lectual per a tot, que visqué (1810-1865) quasi coetàniament amb l'estada dels monjos, i arrelat familiarment amb aquella zona geogràfica.^{28 b}

Bover era propietari de finques rústiques d'Estellencs, visqué a dita vila, fou secretari de l'ajuntament de Banyalbufar, i visità i mantingué correspondència amb la seva padrina de fonts resident a Can Garriga de S'Arracó (mal nom que ell portava, com encara porten els Bover d'Andratx, S'Arracó, Estellencs i port d'Andratx).

Ara per ara l'única anotació referent a la Trapa és la següent extreta de les seves *Miscel·lànies* (v. III, p. 7) a on s'anomena al monjo fra Antoni de la Trapa, del qual es desconeix si pertanyia a la comunitat mallorquina amb seguretat. Sembla que sí per el fet d'haver escrits uns apunts referents a Mallorca:

"El B. Benito José de Labre vino a Mallorca y lo prendieron y pusieron en la cárcel de orden del juez Roca, y habiéndole registrado lo hallaron lleno de cilicios y lo avisaron todo al juez, quien lo hizo venir a su presencia y cuando él V. lo vió se postró a sus pies y le pidió perdón: fue soltado de la cárcel y se hospedó en casa de Antich de Lloriach frente Montesión donde dormia dentro un pesebre que hoy se

^{28 a} "Jano" 264 (1977) 75.

^{28 b} Confr.: JAUME BOVER. *Bibliografía de Joaquim Maria Bover de Rosselló*. BSAL 38 (1981) 5-60; JAIME CIRERA. *Índice analítico de las "Misceláneas históricas de Mallorca"* de Joaquim M.ª Bover de Rosselló. BSAL 38 (1981); LORENZO PÉREZ y MANUEL RIPOLL. *Correspondencia de Joaquín María Bover (1831-1865)*. BSAL 38 (1981) 139-155.

Campana del Monestir de la Trapa de S'Arracó, avui a Son Fortuny,
Andratx. — (Foto F. Llopart i Mayans)

Retaule de la Mare de Déu de la Trapa, a l'església de S'Arracó
(Foto anònima de 1954)

conserva y es remedio de muchos males". Este embuste lo copié de un apunte de Fr. Antonio de la Trapa.^{28c}

3. — *Un testament.*

Una prova de la popularitat de la Trapa i del seu arrelament entre la població n'és el següent testament per el qual els trapencs de S'Arracó són anomenats marmessors.

Jaume Alemany i Mulet, fadri, fill de Jaume i Catalina, difunts, veí de la vila d'Andratx, disposa la seves darreres voluntats davant el notari Joan Sancho el 6 d'agost de 1824.

Disposa i elegeix marmessors "*a Antonina Alemany me germana, y al qui serà superior del convent de la Trapa de esta isla, y a cada un dells en particular... y fas hereus meus universals a tots mos infants posthumos, y vuy en avant venidors, y no tenint-los, pues no esper casar-me, instituesch, y fas hereus meus universals a los religiosos y comunitat a la Trapa de esta isla sempre que existescan en ella un o molts y en falta dells...*"²⁹

II. BIBLIOGRAFIA

Tot seguit trobarà el lector una bibliografia elemental sobre l'estada dels trapencs a Mallorca i la seva repercusió.³⁰ Sia'ns permès recomenar a l'estudiós els dos autors que més han aportat al coneixement d'aquest capítol de la història eclesiàstica de Mallorca. És tracta de E. Fort i Cogul i Mossén Guasp. Els dos treballaren el mateix tema, però amb una metodologia molt diferent. El primer amb esperit científic i situant el fet històric dins un contexte general del pas dels trapencs per els Països Catalans. El segon es basà en fonts locals, exahurint-les, i tractant el tema amb amor, àdhuc passió.

^{28c} Sant Benet Josep Labre, (Amettes, Arràs de Picardia, 1748 — Roma, 1783) peregrinà a Montserrat, Santiago de Compostela i a Einsiedeln de Schwytz (Suïssa). Es desconeix si visità amb certesa Mallorca. Fou beatificat per Pius IX el 1860 i canonitzat per Lleó XIII el 1883. (Dades facilitades per gentileza de Gabriel Mateu i Mairata, de Campanet).

²⁹ Arxiu del Regne de Mallorca. S 1625. Facilitat per gentileza de Margalida Sastre i Parpal.

³⁰ No hem inclòs els goigs ja esmentats a la precedent nota.

- GUILLEM ALOMAR. *Flora de la Trapa*. "Ultima Hora" 26 juny 1981.
- JOSEP AMENGUAL I BATLE. *Diverses presències de la vida religiosa*. "Butlletí Oficial del Bisbat de Mallorca" 1 (1981) 33.
- JOSEP BARBERÍ I SANSALONI. *Noticario formado por D. José Barberí*. Ed. de Jaume Garau. BSAL 11 (1907) 12.
- PEDRO BLANCO TRÍAS. *Los hijos de S. Bernardo en Mallorca. Nuestra Señora de la Trapa*. "Cisterciom" 27 (1953) 115-119.
- MATEU BORRÀS. *Horroroso crimen descubierto en la noche del 1 al 2 de Julio de 1884, en el que se halló descuartizado Don Rafael Rosselló lego extraustrado, natural de Porreras*. Palma, Imp. de J. Colomar y Salas, s. d.
- JAUME BOVER I PUJOL. *Com era el monestir de la Trapa*. "Ultima Hora" 20 febrer 1981; *Goigs de la Trapa de Mallorca*. "Jovellanos" 1 (1981) en premsa.
- JOAQUIM M.ª BOVER DE ROSSELLÓ. *Nobiliario mallorquín*. Palma, Imprenta de Pedro José Gelabert, 1850. S. v. Roig, p. 322.
- A. DES CAMPÀS. *La Mare de Déu de la Trapa*. "Andraitx" 2274 (1963) 2.
- JOAN BAPTISTA ENSENYAT I PUJOL. *Historia de la Baronía de los Señores Obispos de Barcelona en Mallorca*. Palma, Escuela Tipográfica Provincial, 1920, v. II.
- ENRIC FAJARNÉS I TUR, ed. *Establecimiento en Mallorca de los Monges de la Trapa*. BSAL 8 (18991900) 15.
- GABRIEL FONT I MARTORELL. *Cincuenta excursiones a pie por la isla de Mallorca*. Mallorca, Fomento del Turismo, 1964.
- EUFEMIÀ FORT I COGUL. *L'aventura de la Trapa a Catalunya*. Barcelona, Rafael Dalmau, 1968. (Episodis de la Historia, 112-113); *La Trapa als Països Catalans*. "Stvdia Monastica" 15 (1973) 365-406; 16 (1974) 135-180; 17 (1975) 29-72, 331-375; *La práctica del trabajo manual en la Trapa durante el periodo inmediato a la reforma de Letrange en la Val-Sainte*. "Yermo" 1-2 (1975) 287-299.
- ANTONI FURIÓ I SASTRE. *Panorama óptico-histórico-artístico de las Islas Baleares*. Palma Imprenta de Pedro José Gelabert, 1840.
- JSÚS GARCIA I PASTOR. *La Trapa. Des de S'Arracó, per Ses Basses i el Cap Fabioler*. "Rutes Amagades de Mallorca" 25 (1968); *La Trapa. Desde S'Arracó, por Ses Basses y el Cap Fabioler*. "Rutas Escondidas de Mallorca" 25 (1968).
- ANTONI GILI I FERRER. *Sa Penya de s'ermità Macari. Centenari de s'ermità Macari* "Bellpuig" 16, 6 juny 1981, p. 1 i 4.

- BARTOMEU GUASP I GELABERT. *Fray Macario. El Ermitaño obediente. Siglo XIX*. "Semana Santa en Mallorca" 1956; *Verge de la Trapa*. In: *Obra diversa en vers i prosa*. Mallorca, Imp. Politècnica, 1961, p. 164-166; *Existió una Trapa en la històrica costa de la Palomera*. Palma de Mallorca, Imp. Sagrados Corazones, 1966; *La Trapa en Mallorca en la costa de la Palomera. Notas històriques*. "Analecta sacra Tarraconensia" 39 (1966) 47-71; *Hubo jerónimos y trapenses en Mallorca. Siglos XV y XIX. — Ascetismo eremítico*. Palma de Mallorca, Imp. Sagrados Corazones, 1967; *Referencia a la ex-Trapa de Andratx. Una petició humilde recibe una negativa justificada*. "Revista Balear" 20-21 (1970) 34-36; *Algo sobre la extinguida Trapa de Andratx*. "Semana Santa en Mallorca" 1970; *Tardanies. Rims i prosa*. Ciutat de Mallorca, 1971; *Un collar de sonets a la Verge de la Trapa. — Himne parroquial de S'Arracó*. "Paris-Baleares" 264 (1979) 10.
- JAUME LLABRÉS. *El verger de la Trapa*. "Última Hora" 13 març 1981.
- GABRIEL LLABRÉS I BERNAL. *Noticias y relaciones históricas de Mallorca. Siglo XIX*. Palma, Sociedad Arqueológica Luliana, 1958-1959, v. I i II.
- GABRIEL LLOMPART I MORAGUES. *Nuevas precisiones sobre la iconografía mallorquina de la Virgen del Manto y de la Virgen Sagrario. (Siglos XIV-XVII)*. "Analecta sacra Tarraconensia" 39 (1966) 291-303.
- ARXIDUC LLUÍS SALVADOR D'ÀUSTRIA. *Los pueblos de Mallorca. La parte Meridional de la Isla*. Palma, Imprenta Mossèn Alcover, 1958.
- PERE-ANTONI MATHEU I MULET. *La Palomera*. S. I. [Palma], Círcol d'Estudis, 1934.
- MAURO MATTHEI. *Fray Bernardo Sotomayor, primer monje trapense chileno 1779-1829*. "Yermo" 1 (1963) 91-106; 2 (1963) 103-231; 3 (1963) 318-350.
- ANTONI MULET I GOMILA. *Por Sierras y Llanos. (Mallorca)*. Palma de Mallorca, Tip. de Amengual y Muntaner, 1924.
- GASPAR MUNAR I OLIVER. *Santuario de Ntra. Sra. de la Trapa (S'Arracó)*. "Lluch" 537 (1965) 323-324; *Los santuarios marianos de Mallorca*. Palma de Mallorca, 1968; *Sant Benet i el Monestir de La Real*. "Vinculum" 131 (1980) 45-46.
- J. O'DEA. *Cistercensi riformati*. In: *Dizionario degli Istituti di Perfezione*. Roma, Ed. Paolina, 1975, v. II, p. 1102-1106.
- ANTONI PLADEVALL. *Trapa, la*. In: *Gran Enciclopèdia Catalana*, Barcelona, 1980, v. 14 p. 646.
- BALTASAR PORCEL I PUJOL. *Andratx: un petit món mallorquí*. "Serra d'Or" 9 (1966) 39-50; *El monasterio perdido*. "Jano" 264 (1977) 75.

NICOLAU JOSEP PRATS I CREUS. *Mallorca: Descripción de 1817*. Palma de Mallorca, Luis Ripoll, 1975. (Panorama Balear, 3).

LLUÍS RIPOLL I ARBÓS. *Notas marianas. Una imagen de la Virgen poco conocida: Ntra. Sra. de la Trapa*. "Vida" 214 (1954) s. p.

BARTOMEU SUAU I TUGORES. *Mallorca. Isla de María Santísima*. "Boletín de la Inspección de Enseñanza Primaria de Baleares" març-abril 1954, suplement dedicat a *El Año Mariano en la Escuela*, II, p. 2-7.

FELIPE XIMÉNEZ DE SANDOVAL. *La comunidad errante. Biografía de la primera Trapa española*. Madrid, Stvdium, 1959.

JAUME BOVER